

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 566. ISTUNGJÄRK – INTERACTIO,
19.1.2022-20.1.2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tehisintellekti arendamine mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate seas“

(omalgatuslik arvamus)

(2022/C 194/01)

Raportöör: **Marie-Françoise GONDARD-ARGENTI**

Täiskogu otsus	25.3.2021
Õiguslik alus	kodukorra artikli 32 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	13.12.2021
Vastuvõtmine täiskogus	19.1.2022
Täiskogu istungjärk nr	566
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	238/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tuletab meelde, et mikro-, väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (MVKEd) võtavad tehisintellekti kasutusele proportsionaalselt selle usaldusvärsuse, kaasavuse ja kestlikkusega. Samuti on selleks vaja, et tehisintellekt oleks osa keskkonnahoidlikust majandus- ja sotsiaalkavast, mis aitab kaasa ettevõtluse arengule, tööalasele konkurentsivõimele ning kõigi Euroopa töötajate ja elanike elukvaliteedi ja tervise parandamisele. Põhi- ja sotsiaalsete õiguste austamine ning tõhustatud läbipaistvusnõuded suurendavad kõigi elanike ning MVKEdede usaldust tehisintellekti vastu ja selle kasutuselevõttu.

1.2. Komitee tuletab meelde, et füüsilisest isikust ettevõtjad ja MVKEd moodustavad 99 % kõigist ELi ettevõtetest, annavad kaks kolmandikku erasektori töökohtadest ja üle poole ELi ettevõtete loodud lisaväärtusest. Kuigi majanduse digiüleminek on radikaalselt muutnud nende konkurentsi, on neil keskne roll ELi digi- ja rohepöördes, et tekkivate probleemidega toime tulla. Seetõttu tuleb neile tagada võrdne juurdepääs tehisintellektile, et Euroopa ei kaotaks oma kõige väärtuslikumaid majanduslikke, sotsiaalseid ja inimressursse.

1.3. Komitee on rõhutanud kooskõlastatud kava läbivaatamist käsitlevas arvamuses,⁽¹⁾ et tehisintellekti laialdane kasutuselevõtt MVKEde seas on Euroopa tööstuse taastumiseks hädavajalik. Hoolimata nende paindlikkusest seisavad MVKEed silmitsi märkimisväärsete sise- ja välisprobleemidega: kulud, lairibataristu puudumine teatavatel territooriumidel, juurdepääs rahastamisele, inimressursid, teave, koolitus jne.

1.4. Komitee kutsub üles tagama MVKEdele lihtsaid vahendeid ja rahastamisvõimalusi, et aidata neil integreerida seda kallist tehnoloogiat, mis on siiski hädavajalik nende konkurentsivõime säilitamiseks või isegi tugevdamiseks. Esmatähtis on kvaliteetsete ja piisavas koguses andmete kättesaadavus ning suuremahuline katsetamine.

1.5. Et MVKEsid tõhusalt toetada tehisintellekti kasutuselevõtul, on komitee arvates vaja tugevat poliitilist tahet kõigil tasanditel, tihedat koostööd kõigi organiseeritud kodanikuühiskonna osalistega ja kvaliteetset sotsiaaldialoogi liikmesriikides.

1.6. MVKEde mitmekesisus eri sektorites nõuab tehisintellekti kasutuselevõtuks asjakohast ja sihipärast toetust ning arukaid ja kaasavaid õigusakte, mis on olulised õiguskindluse ja usalduse tagamiseks.

1.7. Komitee soovib kiiresti levitada kõigi sidusrühmade ja esmajärjekorras ettevõtete juhtide seas meetmepaketti ehk õppevahendit, mida tutvustatakse komitee selleteemalises uuringus⁽²⁾ ning milles kirjeldatakse MVKE hulgas tehisintellekti kasutamise eri etappe. Need abivahendid aitavad hajutada kõnealuse tehnoloogiaga seotud kartusi ja muuta inimeste arusaama sellest tehnoloogiast.

2. Üldised märkused

2.1. Komitee avaldatud uuringus „Boosting the use of artificial intelligence in Europe's micro, small and medium-sized enterprises“ analüüsitakse viie liikmesriigi – Itaalia, Prantsusmaa, Iirimaa, Rumeenia ja Rootsi – viit sektorit (põllumajandus, ehitus, tervishoid, õigusteenistus ja raamatupidamine). Uuringus sisalduv meetmepakett ja soovitusel on kättesaadavad nii poliitikakujundajatele kui ka MVKEdele.

2.2. Euroopa Komisjoni 2021. aasta aruandes VKEde kohta,⁽³⁾ mille komisjon avaldas juulis, analüüsitakse ELi 27 liikmesriigi VKEde digiülemineku tegelikku olukorda, tuginedes kahele uuringule, mis korraldati pandeemia esimeses etapis ja 2020. aasta viimases kvartalis.

2.3. 25 miljonil Euroopa MVKE-l, mis on ELi majanduse tugisambad umbes 100 miljoni töökohaga ja mis moodustavad peaaegu 57 % Euroopa SKPst, on põhiroll väärtuse loomisel kõigis sektorites (alates traditsioonilisest iseseisvast käsitööst kuni sotsiaalmajanduseni, st 2,8 miljonit ettevõtet, kõrgtehnoloogia idufirmat jne). Neil on vaja kohandatud ja sihipärast toetust ning arukaid ja kaasavaid õigusakte, mis tagavad töötajatele õiguskindluse, usalduse ja hea elukvaliteedi.

2.4. Komitee loodab, et komisjoni ja liikmesriikide võetud meetmeid rakendatakse ka edaspidi kohapeal. Meetmepaketiga tuleks julgustada avaliku sektori asutusi katsetama kohandatud algatusi koostöös kodanikuühiskonna ja asjaomaste ettevõtjatega.

2.5. Tehisintellekt, mis tagab tööstuse ümberkujundamise, jääb sageli MVKEde jaoks kättesaamatuks: vaatamata oma paindlikkusele seisavad nad silmitsi nii sisemiste (inimressursid, kulud, juurdepääs kvaliteetsetele andmetele jne) kui ka välimiste (lairibataristu, rahastus, teave, koolitus jne) raskustega.

2.6. Tehisintellekti laialdane kasutuselevõtt MVKEde seas on Euroopa tööstuse taastumiseks hädavajalik⁽⁴⁾. Seepärast tuleks erilist tähelepanu pöörata haavatavamatele äriühingutele, mikro- ja pereettevõtjatele või linnakeskustest eemal asuvatele struktuuridele ning sotsiaalsetele ettevõtetele, et vältida diskrimineerimist, mille majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed oleksid kogu ELi jaoks katastroofilised.

⁽¹⁾ ELT C 517, 22.12.2021, lk 56.

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee pakkumismenetlus nr CES/FSA/02/2020; autor: Space Tec Partners.

⁽³⁾ *Annual Report on European SMEs 2020/2021*, Euroopa Komisjon, juuli 2021.

⁽⁴⁾ Arvamus komisjoni tehisintellekti käsitleva kooskõlastatud kava läbivaadatud versiooni kohta (ELT C 517, 22.12.2021, lk 56).

2.7. Usaldusväärse õhkkonna loomine on väga vajalik selleks, et kaasata MVKEde ELi kavandatavasse tippaseme ja juhtimisstrateegiasse. See eeldab kõigi institutsiooniliste osalejate – alates Euroopa Komisjonist kuni riikide valitsuste ning piirkondlike ja kohalike struktuurideni – kaasamist, et pakkuda vahendeid ja sihtotstarbelist abi ettevõtja suuruse alusel ning tagada investeringutoetus ja -tagatised. Äärmiselt tähtis on vähendada digilõhet ja võrgustike integreerimist, et ületada tehisintellekti kasutuselevõtul lõhe MVKEde ning suurte kontsernide vahel.

2.8. Usaldus tuleneb tugevast poliitilisest tahtest teha kõigil tasanditel tihedat koostööd organiseeritud kodanikuühiskonnaga, sotsiaalpartneritega, ühendustega, kaubanduskodadega, kutseorganisatsioonidega, rühmitustega jms, mis on kohapeal tuntud ja mida tunnustavad nii tööandjad kui ka MVKEde töötajad. Neil koostööpartneritel on parim võimalus teavitada töötajaid ja tööandjaid konkreetse tegevusvaldkonna riskidest ja raskustest. Neil on kõik vajalikud oskused kõigi tasandite poliitiliste otsuste mõjutamiseks nii, et need vastaksid kõige paremini MVKEde vajadustele tehisintellekti vallas. Komitee on seisukohal, et liikmesriikidel oleks kasulik edendada kvaliteetset sotsiaalset ja kokkuleppelist dialoogi, et suurendada MVKEdele suunatud poliitika mõju.

2.9. Euroopa programmide, näiteks programmide „Digitaalne Euroopa“ ja „Euroopa horisont“ tõhus suunamine MVKEdele ⁽⁵⁾ on ilmselgelt tähtis. Kõik vahendid tuleb kasutusele võtta nii, et neid oleks lihtne rakendada.

2.10. Algoritmide üha suurem keerukus mõjutab andmete kvaliteeti ja kaitset ning isegi turvalisust ja läbipaistvust, tekitades palju eetilisi probleeme (diskrimineerimine, sotsiaalse ebavõrdsuse suurenemine, inimeste otsuste sõltumatuse kahtluse alla seadmine jne). Need probleemid, mis nõuavad suurimat valvsust kõigilt, sealhulgas MVKEdele, ei tohi aeglustada tehisintellekti kasutuselevõttu neis ettevõtetes.

2.11. Eespool nimetatud uuringu tulemused toetavad paljusid komitee soovitusi järgmiselt:

- tehisintellekti kasutuselevõtt MVKEde seas sõltub peamiselt juhtide ja töötajate suutlikkusest hallata nii seda kui ka sellega seotud riske enne kõnealuste tehnoloogiate kasutuselevõttu;
- ainult asjakohane rahastamine võimaldab kompenseerida suuruse ja valmiduse puudujääki, mis reaalselt takistab tehisintellekti arengut MVKEde seas. Sellega seoses peab komitee rõõmustavaks komisjoni programmi „Digitaalne Euroopa“ raames välja kuulutatud 1,98 miljardi euro suurust summat ⁽⁶⁾. Innovatsioonikeskused tagavad parima juurdepääsu uusimatele digivõimalustele ja sidusrühmade koolitusele;
- MVKEdele vajavad häid väliseid andmebaase. Komitee on juba rõhutanud, kui oluline on tagada kõigi juurdepääs avaliku sektori suurandmetele ning luua usaldusväärset rakendusliidesed ja isegi Euroopa andmete turvalise jagamise platvormid, ⁽⁷⁾ nagu Gaia-X. Samuti pakkus ta välja vastastikuse lähenemisviisi andmehaldusele ja -vahetusele ning rõhutas andmealtruismi arendamise tähtsust; ⁽⁸⁾
- tehisintellekti tehnoloogia pakkumiseks, andmetele juurdepääsuks, standardimiseks ja rahastamisele juurdepääsuks vajavad MVKEde kogu Euroopa turul selgeid ja ühtseid eeskirju, mis on ausa konkurentsi tingimused, luues omakorda majanduskasvu ja töökohti. Lisaks peavad nad ise võimalikult varakult osalema standardite ja eeskirjade väljatöötamises Euroopa tasandil. Eetika- ja vastutusküsimustele selgete ja läbipaistvate lahenduste pakkumine suurendab elanike ja tarbijate usaldust ning see omakorda julgustab MVKEsid tehisintellekti kasutama.

2.12. Komitee toetab eelnimetatud uuringus esitatud soovitusi, rõhutades, et need nõuavad eriti aktiivset ja püsivat poliitilist taht:

- edendada hariduse ja kutseõppe kaudu elanike üldist tehisintellekti tundmist, et kõik kodanikuühiskonna osad, sealhulgas MVKEde, saavad tehisintellekti ise kasutusele võtta, ning käitüksid pädeval ja vastutustundlikul viisil. Väga tähtis on täiendada akadeemilist koolitust praktiliste vahenditega ning pakkuda füüsilisest isikust ettevõtjatele, MVKEdele juhtidele ja nende töötajatele asjakohast ning taskukohast pidevat koolitust ⁽⁹⁾. Juhtidele tuleb anda võimalus pääseda juurde välisekspertide teenustele ettevõtetevahelise partnerluse, kõigile kättesaadava tehisintellekti ja tehisintellekti kui teenuse pakkumise kaudu;

⁽⁵⁾ Komitee arvamus (ELT C 429, 11.12.2020, lk 210).

⁽⁶⁾ Volinik Thierry Bretoni 10. novembri 2021. aasta teadaanne.

⁽⁷⁾ Vt ELT C 240, 16.7.2019, lk 51.

⁽⁸⁾ Nagu on sätestatud komisjoni ettepanekus võtta vastu andmehaldust käsitlev õigusakt (põhjendus 36), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0767>.

⁽⁹⁾ Komitee arvamus (ELT C 429, 11.12.2020, lk 1).

- tagada MVKEdele lihtne juurdepääs nii avalikule kui ka erasektori rahastamisele ning tagada nende jaoks Euroopa rahastamisvahendite koostoime;
- tagada vajalik taristu ja ühendused kõigis piirkondades, sealhulgas maapiirkondades, et vältida digilõhet ning tagada juurdepääs asjakohastele ja koostalitlusvõimelisele andmetele, mille peamine kasutaja on põllumajandussektor;
- tagada hea koordineerimine kõigi osalejate ja tasandite vahel;
- suurendada üldsuse teadlikkust küberturvalisusega seotud probleemidest,⁽¹⁰⁾ samuti kallutatud andmetest tingitud majanduslikust ja ühiskondlikust kahjust ja muudest esilekerkivatest ohtudest. Inimeste mitmekesisus on tehisintellekti tööriistade kujundamisel vajalik vahend andmete kvaliteedi parandamiseks;
- laialdaselt levitada häid tavasid ja tõendeid valdkonna edusammudest, hõlbustada kogemuste jagamist, et anda vajalik tuge tehisintellekti laialdaseks kasutuselevõtuks MVKEde seas.

2.13. Komitee soovib juhtida Euroopa institutsioonide tähelepanu järgmistele tehisintellektiga seotud tegevuspõhimõtetele:

- alustada väikestest algatustest, et inspireerida asjakohaste ja proportsionaalsete poliitikameetmete koostamist, isegi siis kui hiljem kohandatakse neid suurettevõtetele;
- tugevdada õiguskindlust ja edendada eeskirjadest täpset arusaamist, et hõlbustada äriühingus tehisintellekti kasutuselevõttu ja toetada tema investeringuid innovatsiooni ja tehisintellekti arendamiseks;
- hõlbustada tehisintellekti mõistmist kõigi jaoks, parandades poliitiliste vahendite ja algatuste kooskõlastamist ja koostoimet, kasutades selleks sihipäraselt MVKEde platvormi;
- soodustada suuremahulist katsetamist varajastes etappides, muu hulgas operatiivsete kohustuste protokollide kaudu. Komitee kordab, kui oluline on omada katserajatise ja regulatiivseid katsetuskeskkondi, mis võimaldavad testida uusi ideid ja korraldada katseprojekte,⁽¹¹⁾ ning rõhutab vajadust nende hindamiseks, et neid paremini kohandada⁽¹²⁾. Digitaalse innovatsiooni keskused, Euroopa ettevõtlusvõrgustik ja nõudeteenuste platvormid peavad tegema tihedat koostööd, et toetada rakendamisel MVKEde tehtavaid jõupingutusi;
- edendada üleeuroopalist lähenemisviisi, kujundades välja Euroopa ühtse turu ja kohandades poliitikat liikmesriikide vajadustega alates tehisintellekti väljatöötamisest kuni selle kasutuselevõtni;
- võimaldada avatud andmetele juurdepääsu kooskõlas andmekaitse ja andmete omandiõiguse põhimõtetega ning suurendada andmevooge tehisintellektipõhistes süsteemides kasutamiseks;
- tagada läbipaistev Euroopa ühtne turg, et vähendada riske ja suurendada tehisintellekti lahenduste ülekantavust MVKEdele. Selle eeltingimus on peamiste digitaristute koostalitlusvõime.

3. Konkreetsed märkused⁽¹³⁾

3.1. Põllumajandus

3.1.1. Põllumajandussektorid, kus tegutseb suurel arvul mikro-, väikeseid ja keskmise suurusega pereettevõtjaid (2016. aastal 96 % põllumajanduslikest majapidamistest), seisavad silmitsi paljude probleemidega: demograafia, kliima, atraktiivsus ja konkurentsivõime.

3.1.2. Võttes arvesse tehisintellekti ja robotika tõestatud kasu selles sektoris, on soovitatav pakkuda põllumajandustootjatele ja nende töötajatele pidevat tuge selliste muutuste toetamisel, töötada selles valdkonnas välja koolitused ja asjakohased õpetusmeetmed andmete jagamise ja koondamise kohta,⁽¹⁴⁾ uurides samal ajal uusi võimalusi kulude jagamiseks, näiteks koostöölahenduste abil.

⁽¹⁰⁾ Vt komitee arvamuse punktid 4.7 ja 4.8 (ELT C 429, 11.12.2020, lk 1).

⁽¹¹⁾ Vt ELT C 240, 16.7.2019, lk 51.

⁽¹²⁾ Vt ELT C 240, 16.7.2019, lk 51.

⁽¹³⁾ Need konkreetsed märkused kajastavad eespool nimetatud komitee avaldatud uuringus analüüsitud eri sektoreid.

⁽¹⁴⁾ 2021. aasta aruandest „Intelligence artificielle – État de l'art et perspectives pour la France“ („Tehisintellekt – Prantsusmaa tehnika tase ja väljavaated“) selgub, et kuigi põllumajandustootjad kasutavad laialdaselt satelliitandmeid ja automatiseerimist, ei soovi nad oma andmeid jagada.

3.2. Ehitustööstus

3.2.1. See tööjõumahukas sektor võiks digiüleminekust rohkem kasu saada: vaid 36 % ettevõtjatest on võtnud kasutusele vähemalt ühe tehisintellekti tehnoloogia, võrreldes 42 %-ga kõigis sektorites kokku.

3.2.2. Sektori jaoks järjest olulisemaks muutuv ehitusteabe modelleerimine (BIM – *building information modeling*), mida 2016. aastal kasutas 29 % ettevõtjatest, nõuab suuri investeeringuid koolitusse. Samuti on selleks vaja elektroonilise planeerimise tarkvara avatud ja mittediskrimineeriva kättesaadavuse tagamist avatud ja standarditud liideste (*open BIM*) kaudu, et mitte ohustada MVKEde turulepääsu.

3.2.3. Selle sektori eripära ja potentsiaal võivad selle viia keskkonnahoidliku ja digitaalse Euroopa esirinda, kui turulepääsu eeltingimused on tehnoloogia ja riigihangete õiguse seisukohast tagatud.

3.3. Tervishoid

3.3.1. Tervishoiu valdkonnas peab innovatsioon rohkem kui mujal vastama eetilistele ja ohutusnõuetele alates kavandamisest kuni kasutamiseni. Tervishoiualase tehisintellekti arendamine nõuab juurdepääsu piisavatele ja kvaliteetsetele andmetele. Et MVKEsid selles aidata, oleksid teretulnud katsetuskeskkonna-tüüpi piirkondlikud kogemused.

3.3.2. MVKEed on innovatsiooni ja tootlikkuse esirinnas (47 % ettevõtetest on tehisintellekti tehnoloogia juba kasutusele võtnud) eelkõige meditsiiniseadmete valdkonnas (95 % sektori 32 000 ettevõttest) ja teenuste valdkonnas.

3.3.3. Sellegipoolest on neil probleeme teadus- ja arendustegevuse kõrgete kuludega ning pikkade innovatsioonitsükli, keeruliste müügiloa andmise menetluste ja isikuandmete kaitse üldmääruse siduva raamistikuga.

3.3.4. Usaldusväärsete terviseandmete Euroopa keskkonna loomine ning digioskustega meditsiinitöötajate värbamine soodustaks muu hulgas MVKEde seas uuenduslikke lahendusi, mis aitavad säästa kestlikumate hooldussüsteemide loomiseks⁽¹⁵⁾.

3.4. Vabad elukutsed⁽¹⁶⁾

3.4.1. Arvestades vabakutseliste valduses olevate andmete väga tundlikku laadi, on eraelu puutumatus, konfidentsiaalsuse, läbipaistvuse ja mittediskrimineerimisega seotud probleemid selles sektoris eriti teravad.

3.4.2. Tehisintellekti kasutamine kõige raskemate ülesannete automatiseerimiseks peaks võimaldama vabakutselistel keskenduda oma elukutse tuumale, et täita oma klientide/patsientide vajadusi veelgi paremini.

3.4.3. Nagu on rõhutatud arvamuses „Vabad kutsed 4.0“,⁽¹⁷⁾ seatakse tehisintellekti kasutamise kahtluse alla eriline usaldussuhe vabakutselise ja tema kliendi vahel, samuti sõltumatuse ja ametialase vastutuse mõisted. See hõlmab eelkõige vabakutseliste kutse-eeskrite normide läbivaatamist, lisades neisse tehisintellektiga seotud tehnilised aspektid, kehtestades uued koolitus- ja oskustega seotud nõuded (andmete turvalisus ja kvaliteet, isikuandmete kaitse, küberturvalisus jne).

3.5. Õigusnõustamine

3.5.1. Kuigi kasv on majandusstsüklitest hoolimata olnud püsiv (2,6 % aastas ajavahemikus 2014–2018), on selle sektori areng aeglustunud läbipaistvuse ja eelarvamustest tingitud probleemide tõttu, mis on mõjutanud tehisintellekti selle loomisest saati valdkonnas, kus usaldus tugineb otsesele inimkontaktile.

3.6. Raamatupidamisarvestus/juhtimisaudit

3.6.1. Selles sektoris, kus 2018. aastal tegutses Euroopas 640 000 äriühingut, on juhtpositsioon MVKEdel. Kuna pooled raamatupidamisülesannetest on automatiseeritavad, pakub tehisintellekti lisaväärtust, võimaldades spetsialistidel keskenduda kasutajate nõustamisele.

⁽¹⁵⁾ Vt eelkõige komitee arvamust ELT C 341, 24.8.2021, lk 76, ning arvamust ELT C 517, 22.12.2021, lk 56, tehisintellekti käsitleva kooskõlastatud kava kohta, aga ka Euroopa Komisjoni 2021. aasta aruannet tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta.

⁽¹⁶⁾ Euroopa Kohus on selle määratlenud järgmiselt: vabad elukutsed hõlmavad tegevusalasid, millel on muu hulgas selgelt intellektuaalne iseloom, mis nõuavad kõrget kvalifikatsiooni ning mille suhtes kehtivad tavaliselt täpsed ja ranged kutsealased eeskirjad (otsus C 267/99, I-7467, 2001).

⁽¹⁷⁾ ELT C 286, 16.7.2021, lk 8.

3.6.2. Nendes kahes sektoris ja eriti selleks, et teises vältida andmevarguse riske, on väga soovitatav luua õigust või raamatupidamist ja IT-d ühendavad hübriidprofiilid.

Brüssel, 19. jaanuar 2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG
